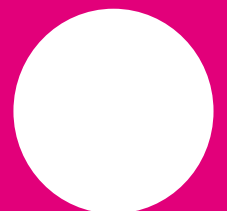

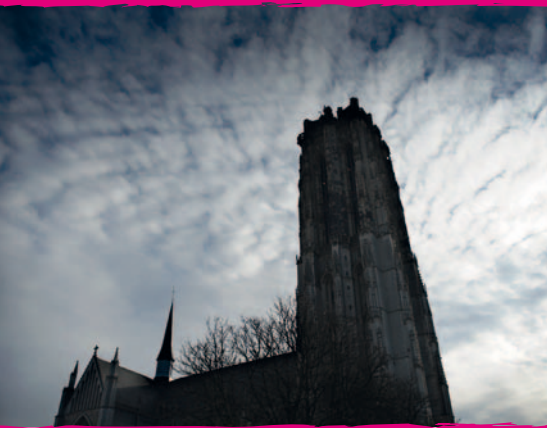

Nieuwsbrief 18

IN 'T GELID

**Het graf van de Boerenkrijgers
op het Sint-Romboutskerkhof**

Mechelen omstreeks 1800

Een bijzondere archeologische vondst

In onze vorige nieuwsbrieven vertelden we al uitvoerig over het onderzoek van de zowat 3700 graven die we vonden op het Sint-Romboutskerkhof. In deze nieuwsbrief krijg je het verhaal van graf 1651, ongetwijfeld een van de meest opmerkelijke archeologische vondsten van de afgelopen jaren.

Aan de vooravond van de start van het archeologisch onderzoek op het Sint-Romboutskerkhof merkte Mechels historicus Marcel Kocken op dat men tijdens de opgravingen wel eens op het graf van de Boerenkrijgers zou kunnen stoten. Hij zag het al helemaal voor zich: "41 skeletten, dicht bij elkaar met allicht nog een paar artefacten, zoals knopen, gespen, schapuliertjes, kogels, resten van schoeisel, ..." Profetische woorden, zo blijkt ondertussen.

Geschiedenis

In oktober van het jaar 1798 kwam op diverse plaatsen in Vlaanderen en Brabant het volk in opstand tegen de Franse bezetter. Aanleiding voor deze opstand waren onder meer de hoge belastingsdruk en de antigodsdienstige politiek van de Fransen. Een maand eerder was ook de algemene dienstplicht ingevoerd, waardoor jonge mannen tussen 20 en 25 jaar verplicht werden om dienst te nemen in het Franse leger.

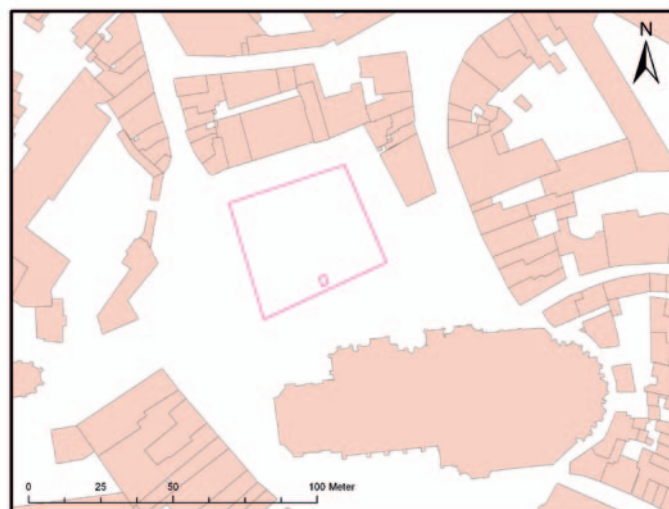
Ook in Mechelen kwam het tot onlusten. Op 22 oktober trok een groepje opstandelingen de stad in, sloeg aan het plunderen en maakte er munitie en enkele kanonnen buit. De dag nadien werden ze door het Franse leger gevat en voor een inderhaast samengestelde krijgsraad gebracht. 41 onder hen werden ter dood veroordeeld en diezelfde dag nog om half elf 's avonds gefusilleerd aan de voet van de Sint-Romboutstoren.

Graf 1651

In de zomer van 2010 kwam langs de zuidelijke rand van de opgravingsput een massagraf aan het licht. Ook elders in de opgravingsput waren al zogenaamde meervoudige graven gevonden waarin twee tot maximaal een tiental individuen tegelijk begraven lagen. Maar in het geval van graf 1651 bleek het om veel meer skeletten te gaan. De eerste skeletten dienden zich aan op een diepte van ongeveer 75cm onder het straatoppervlak. Naarmate er skeletten uit het graf werden gehaald en eronder keer op keer nieuwe skeletten werden aangetroffen, groeide het aantal steeds verder aan. Er waren twee maanden nodig en acht opeenvolgende niveaus werden aangelegd om alle skeletten te kunnen bergen. Op basis van de articulatie (het aaneensluiten) van de beenderen werden 47 aparte individuen onderscheiden. Enkele ledematen bleken echter verplaatst als gevolg van recentere bodemingrepen, dus hoewel ze nu als apart individu worden gerekend, wordt later misschien duidelijk dat ze horen bij een van de andere incomplete skeletten.

Het graf bestond uit een kuil die 2,28m op 3,16m groot was en waarvan de bodem ongeveer 1,5m onder het straatoppervlak lag. De meeste lichamen lagen dicht bij elkaar en min of meer om en om geschrinkt, het ene met het hoofd naar het westen, het volgende met het hoofd naar het oosten en zo verder. Langs de oostelijke rand van de grafkuil lagen een zevental lichamen met het hoofd naar het noorden en de voeten naar het zuiden of omgekeerd. Sommige individuen lagen op de buik, andere op de rug. Heel wat individuen in graf 1651 lagen bovendien met de armen gespreid of gebogen in plaats van keurig gestrekt langs de zij of ritueel gevouwen op de borst of de buik. Dit alles wijst erop dat ze inderhaast begraven werden en dat dit gebeurde met weinig eerbied voor de overledenen.

Onderzoeklocatie
 Huidige bebouwing

Individueel graf zonder kist Meervoudig graf - - - Sleufrand
 Individueel graf met kist Graf 1651

Als botten konden spreken

Skeletten 13 en 36

Van de skeletten uit graf 1651 konden er tot op heden twee door de fysisch antropoloog onderzocht worden: skelet 13 en skelet 36. Beide individuen lagen op de buik, met het hoofd naar het westen en de voeten naar het oosten. Bij skelet 13 was de linkerarm naar boven gebogen en lag de rechterhand aan het bekken. Het andere skelet lag met de linkerarm langs de zij en de rechterarm uitgestrekt. Ze zijn voor meer dan 75 % bewaard.

Op basis van de afmetingen van de grote beenderen (o.a. dijbeen) kon de gestalte worden bepaald: 1,70m voor skelet 13 en 1,73m voor skelet 36. Beide individuen werden geïdentificeerd als mannen, op basis van de zichtbare geslachtskenmerken op bekken en schedel. Hun leeftijd kon bepaald worden op basis van de degradatie van de symphysis pubis (schaambeensvoeg) en de auriculaire oppervlakken (gewrichtsoppervlakken) van het bekken. Skelet 13 blijkt tussen 20 en 49 jaar oud en skelet 36 tussen 20 en 30 jaar.

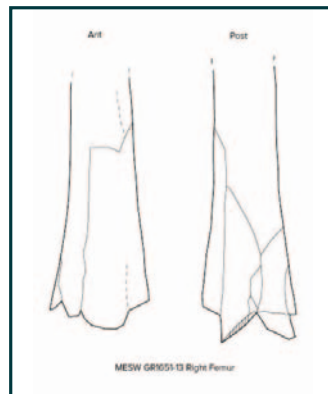
Hoewel het om relatief jonge individuen gaat, vertoont hun skelet toch al sporen van slijtage. Zo vertonen de onderste zes borstwervels en

de vijf lendenwervels van skelet 36 sporen van gewrichtsslijtage. Bij skelet 13 zijn het vooral de tanden die er erg aan toe zijn. Alle tanden vertonen sporen van tandplak. Boven de rechter boventanden bevond zich een abces. Dit individu had ook last van ernstige cariës, waarbij de tanden voor meer dan de helft waren weggerot. De oneven slijtage van de tanden wijst erop dat de man al eens een pijp rookte. In totaal waren vier ronde gaten uitgesleten door het regelmatige gebruik van een pijp, twee aan elke kant.

Trauma

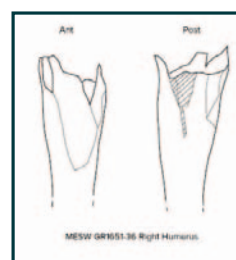
Op beide skeletten werden sporen gevonden van trauma. De onderste lendenwervel van skelet 13 vertoont een compressiefractuur, waarbij de wervel naar achteren toe is ingeklapt. Dit is waarschijnlijk het resultaat van een plotse beweging of te zware druk. Over het voorhoofd van skelet 36 loopt een niet complete breuk (enkel de buitenkant van de schedel vertoont schade), ontstaan rond het moment van overlijden (perimortem) en waarschijnlijk afkomstig van een slag met een wapen

met een scherpe rand. De richting van de slag kon bepaald worden als komend van voor-boven-rechts. Er zijn geen sporen van genezing.

Beide skeletten vertonen ook sporen van vuurwapentrauma. Bij skelet 13 vertoont het rechter dijbeen net boven de knie een perimortem meervoudige breuk. Het stralenpatroon van de breuk wijst erop dat het gaat om een trauma waarbij

het been werd doorboord en verbrijzeld. Helaas konden niet alle kleine botfragmenten worden verzameld, waardoor de richting van de inslag

onzeker blijft. Een gelijkaardig beeld krijgen we bij skelet 36 waar de rechter bovenarm in het midden van de schacht een perimortem meervoudige breuk vertoont.

Het vuurwapentrauma kan in verband worden gebracht met de 24 loden musketkogels die her en der in het graf werden aangetroffen. De meeste kogels zijn vervormd, wat erop wijst dat ze werden afgevuurd en hun doel niet gemist hebben. Alle kogels vertonen loodrot, een reactie van de loodlegering met chemische elementen uit lucht en

Resten van schoeisel

water. Na conservatie bleek in één kogel een splinter been te zitten. De aanwezigheid van perimortem trauma en afgevuurde kogels in het graf duiden erop dat (minstens enkele van) de individuen uit graf 1651 gewond en wellicht ook gedood werden door geweervuur.

Maar vormt dit voldoende bewijs om het massagraf toe te kunnen schrijven aan de Boerenkrijgers? In de periode dat het musketgeweer in gebruik was (van de 16de tot de 19de eeuw), vonden er wel meer gewapende conflicten plaats in en rond Mechelen. Bovendien bevond zich vlakbij het Spaans Gasthuis waar sinds het einde van de 16de eeuw buitenlandse soldaten werden verpleegd. Als daar militairen stierven, dan werden deze wellicht op het Sint-Romboutskerkhof begraven.

Persoonlijke voorwerpen uit het graf

Uit graf 1651 werden niet enkel menselijk botmateriaal en musketkogels verzameld. Bij verschillende individuen werden ook heel wat resten van kleding aangetroffen. In de meeste gevallen gaat het om kleine fragmentjes textiel, maar bij enkele individuen zijn grotere lappen stof bewaard gebleven. Naast textiel werden in situ ook de resten van lederen schoeisel en talrijke kledingaccessoires gevonden, vooral metalen en benen knopen. Alles wijst erop dat de meeste overledenen volledig gekleed begraven werden.

Textiel

De verzamelde textielresten werden voor behandeling en inventarisatie overgemaakt aan de Opleiding Conservatie en Restauratie van de Artesis Hogeschool Antwerpen. Het is redelijk uitzonderlijk dat

men bij archeologische opgravingen dergelijke hoeveelheden van kleding bewaard vindt. Het textiel is echter dermate aangetast dat in veel gevallen niet meer kan worden achterhaald om wat voor stof het precies gaat. De stukken die wel kunnen worden bestudeerd, zijn vooral uit wol gemaakt, hetzij gebreid, hetzij geweven. Het gaat volgens de onderzoekers in de eerste plaats om eenvoudige burgerkledij.

Eén kledingstuk, gevonden bij skelet 1, is in vergelijking met de rest van de verzamelde textielresten opmerkelijk goed bewaard. Het betreft de voorzijden (linker- en rechterkant) van een getailleerde wollen vest met een V-hals en een dubbele rij metalen (koperlegering) knopen. Het vest doet zijn intrede in de garderobe in de loop van de 17de eeuw. De knoopsgaten van het betreffende exemplaar zijn afgewerkt met een festonsteek. De randen van het vest zijn afgewerkt met een passement, een strook stof die dient als versiering. Op het passement werd een zijdevezel geïdentificeerd.

Keelknopen

De vier zilveren keel- of manchetknopen die in graf 1651 gevonden werden, spelen een hoofdrol in dit verhaal. Keel- of manchetknopen bestaan uit twee kleine knoopjes die met elkaar verbonden zijn door

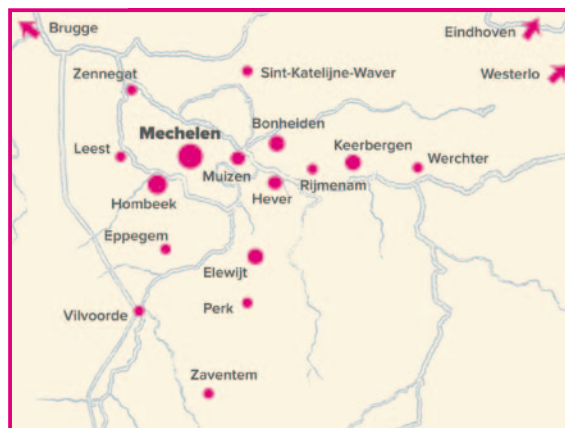

middel van een schakel. Ze dienen voor de sluiting ter hoogte van de hals of de polsen. De exemplaren uit graf 1651 zijn achthoekig van vorm en versierd met een floraal motief. Op een van de knopen konden door Nanette Claessens-Peré en Wim Nys van het Zilvermuseum Sterckshof achteraan vier minuscule zilvermerkjes herkend worden, waarvan er drie leesbaar zijn. Het eerste merkje is het cijfer 80. Een tweede stelt een leeuwtje voor. De combinatie van beide werd gevonden op een snuifdoos die wordt toegeschreven aan een edelsmid uit Nijvel. Het leeuwtje is een van de twee stadskeuren van Nijvel. Het onleesbare zilvermerkje zou dan de tweede stadskeur kunnen zijn: een kromstaf tussen de letters N en L. Van het meesterteken is de eerste letter niet goed leesbaar, maar wellicht moet dit MIF zijn. Op een over-

zichtslijst van edelsmeden uit Nijvel van 1767 komt ene Martin Ignace Fendoux voor. In 1788 wordt ook een zekere Martin Fonder uit Nijvel vermeld. Samenvattend kan gesteld worden dat de zilveren keel- of manchetknopen in 1780 in Nijvel gekeurd werden.

De som van al deze aanwijzingen, in het bijzonder de datering van de keelknopen, doet ons besluiten dat het massagraf inderdaad dat van de in 1798 gefusilleerde Boerenkrijgers is. Ondanks het feit dat er sinds 1785 een verbod was op begraving binnen de muren van de stad, werd op het Sint-Romboutskerkhof dus toch een graf gedolven voor de Boerenkrijgers. Wellicht een geval van 'nood breekt wet'.

Boerenkrijgers

Wie waren die gefusilleerde opstandelingen? In het overlijdensregister van de burgerlijke stand van Mechelen vinden we hun naam (allen van het mannelijke geslacht), hun leeftijd (vooral jonge twintigers onder wie wellicht heel wat dienstweigeraars) en hun plaats van herkomst (de meesten afkomstig uit de dorpen rondom Mechelen).

Bij het opstellen en herhaaldelijk kopiëren zijn in de lijst hier en daar wat fouten geslopen.

Wie hierover meer wil weten, kan terecht op de website van de Ware Vrienden van het Archief (www.warevrienden.net) of komt naar onze **ontmoetingsdag** op 23/10 in Congres- en Erfgoedcentrum Lamot.

Aujourd'hui nous nous souvenons de la République française
à toute heure du jour. L'Administration Municipale à Paris
du Jugement rendu par la Commission Militaire de la Haute
Département des deux Villes qui condamne à la peine de mort quarante
et un révoltés, pris les armes à la main dans les rassemblements
contre les quels s'est portée la force armée à Paris et environs et
qui ont été fusillés le deuxième jour de présent mois de brumaire.

Fragment uit de burgerlijke stand

1. Philippe van Elcke
2. Jean Sleutz
3. Jean Teurfs
4. Jean Michel van Rompoij
5. Henrij Schalenberg
6. Marc van der Seijpen
7. Henrij Grevarts
8. Henrij Heratens
9. Baptiste Geelaerts
10. Antoine van Eijlen
11. Jean Baptiste Vervloet
12. Corneille Briets
13. Gillis Bull
14. Pierre Goossens
15. Ange Geets
16. Antoine Lambrechts
17. Jean Andre Papen
18. Joseph Boeten
19. Jaques Willems
20. Michel de Golder
21. Guillaume Meusdemans
22. Pierre Jacobs
23. Pierre Verlieven
24. Guillaume Peeters
25. Gerard Meutendeck
26. Henrij Joseph Knops
27. Jean Baptiste van der Auwera
28. Jean Baptiste Peeters
29. Andre Lemmens
30. Francois de Becker
31. Pierre Bosseman
32. Jean Geez
33. Henrij de Wit
34. Jean Baptiste Knops
35. Guillaume Teijtgen
36. Francois Tilleux
37. Jaques Rombaut
38. Adrien van de Kaux
39. Jean Francois Casseux
40. Pierre Joseph Teuget
41. Jean Baptiste Serderslaghs

Het verhaal gaat verder ...

Herdenking

Zoals het de Boerenkrijgers in Mechelen verging, zo verging het hen ook elders. De Franse bezetter drukte elke vorm van opstand binnen de kortste keren de kop in. Op 5 december 1798, na minder dan drie maanden sinds het begin van de opstand, werden de Boerenkrijgers in de buurt van Hasselt door het Franse leger definitief verslagen en er volgde een bloedige repressie. Een eeuw later werd de Boerenkrijg plechtig herdacht en werden de Boerenkrijgers uitgeroepen tot helden. In Mechelen kregen ze een monument onder de Sint-Romboutstoren, vlakbij de plaats waar ze gefusilleerd en – dat weten we nu met zekerheid – begraven werden.

Verder onderzoek

Mechels historicus Marcel Kocken sprak de hoop uit dat, wanneer men bij de opgravingen op het graf

van de Boerenkrijgers zou stoten, “deze vrijheidsstrijders een waardige laatste rustplaats (kunnen) krijgen”. Herbegraven betekent echter indirect ook vernietiging van de archeologische informatie. Voorlopig is het wetenschappelijk onderzoek van graf 1651 nog volop aan de gang. Vergeet niet dat er tot op heden slechts twee van de meer dan 40 skeletten door de fysisch antropoloog onderzocht konden worden. Bovendien kunnen er nog tal van bijkomende analyses worden gedaan die mogelijk een nieuw licht werpen op de Boerenkrijgers en op wat er zich heeft voorgedaan die avond van 23 oktober 1798. Biochemisch onderzoek van de haarmonsters die dankzij de goede bewaring van organische materialen in het graf konden worden verzameld, oud-DNA-onderzoek en microscopisch sporenonderzoek behoren tot de mogelijkheden. Op die manier brengen we de Boerenkrijgers, bij wijze van spreken, weer tot leven en laten we ze zelf hun verhaal doen.

Bezoek de tentoonstelling

IN 'T GELID

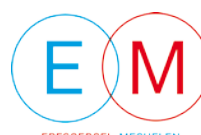
Het graf van de Boerenkrijgers op het Sint-Romboutskerkhof 11.09 – 13.11.2011

In 2010 legden onderzoekers van de stedelijke dienst Archeologie op het voormalige kerkhof naast de Sint-Romboutskathedraal een graf bloot met daarin de stoffelijke resten van meer dan 40 individuen. Wie waren deze mensen en hoe kwamen ze in dit massagraf terecht? Zou dit het graf kunnen zijn van de Boerenkrijgers, en zo ja, hoe kunnen we dit bewijzen?

Ontdek er meer over in de kooromgang van de Sint-Romboutskathedraal.

openingsuren: ma-zo, 9u30 – 17u30
gratis toegang
meer informatie:
+32 (0)70 22 28 00, uit@mechelen.be

m.m.v.:

Kom naar de ontmoetingsdag

23.10.2011
om 15u

Heb je een bijzondere belangstelling voor de Boerenkrijg? Vermoed je een familiale verwantschap tussen jou en een van de 41 Mechelse Boerenkrijgers? Ben je benieuwd naar wat archiefonderzoek en natuurwetenschappelijke analyses hier nog aan nieuwe informatie kunnen opleveren?

Schrijf je dan zeker in voor de IN 'T GELID-ontmoetingsdag en wissel van gedachten met onderzoekers en andere geïnteresseerden.

Aansluitend bieden we een drankje aan.

zondag 23.10.2011 om 15u in Congres- en Erfgoedcentrum Lamot
gratis toegang
verplicht inschrijven: +32 (0)15 29 49 10, lamot-erfgoedcentrum@mechelen.be

COLOFON

Samenstelling en teksten: Silvia Depuydt, Frank Kinnaer, Bart Robberechts, Katrien Van de Vijver. Met dank aan alle medewerkers, Artesis Hogeschool Antwerpen, Metropolitane Kerkfabriek Sint-Rumoldus, Nationaal Tabaksmuseum Wervik, Ware Vrienden van het Archief en Zilvermuseum Stercksfhof | Ontwerp en inrichting tentoonstelling: Monkey Business | Illustraties: Fotografie Joke Peeters, Idee-fix, Maaike Buys, Regionale Beeldbank Mechelen, Stad Mechelen, Stedelijke Musea Mechelen | Vormgeving en druk: Swinnen Printing nv | v.u.: Heidi De Nijn, Grote Markt 21, 2800 Mechelen | D/2011/0797/068.

MECHELEN